

УДК 330.341.2:334.716(045)
DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4-6

БЕЛЬТЮКОВ Є. А.,
ТКАЧУК Т. М.

Одеський національний політехнічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Наукова стаття присвячена теоретичному підґрунтю формування стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства на засадах системно-комплексного підходу. У процесі дослідження проведено контент-аналіз категорії «стратегія». Здійснено класифікацію стратегій промислового підприємства на основі їх групування та стадій розвитку підприємства. Вдосконалено понятійно-категоріальний апарат економіки підприємства шляхом введення поняття «стратегія інноваційного розвитку промислового підприємства». Проаналізовано статистичні дані щодо впровадження інновацій на промислових підприємствах. Сформовано цілі стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства.

Ключові слова: стратегія, інноваційний розвиток, промислове підприємство, стратегія інноваційного розвитку.

BELTYUKOV Y.,
TKACHUK T.

Odessa National Polytechnic University

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF FORMATION OF STRATEGY OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

This scientific article is devoted to the theoretical basis for the formation of a strategy for innovative development of an industrial enterprise on the basis of a system-integrated approach. This article analyzes the content of the category "strategy" from the standpoint of scientific views of various authors. The classification of strategies of an industrial enterprise is carried out, where the types of strategies are grouped and strategies are defined based on the stages of enterprise development. The conceptual and categorical apparatus of enterprise economics have been improved by introducing the concept of "strategy of innovative development of industrial enterprise", which, in this study, means the choice of optimal directions of enterprise development based on system-integrated approach, which are priorities for achieving strategic goals and implementation of an innovative strategy to obtain an economic effect for an industrial enterprise. Statistics on the implementation of innovations in industrial enterprises are analyzed and it is established that there is no stability in innovation processes in industrial enterprises, which are associated with economic, political and social instability in the country and in the world. The goals of the strategy of innovative development of an industrial enterprise are formed, the implementation of which depends on the chosen economic strategy (commodity, price, interaction with the markets of production resources, cost reduction) and sources of investment. The key not only to the development but also to the implementation of the strategy of innovative development is to improve the organizational-managerial and informational-communication component of the industrial enterprise, which will in the future solve the tasks and get the economic effect of economic activity.

Keywords: strategy, innovative development, industrial enterprise, strategy of innovative development.

Постановка проблеми. Сучасні виклики оточуючого середовища, велика конкуренція між суб'єктів господарювання за ресурси, технології та виробництво продукції, нестабільна економічна ситуація в країні та світі вимагають від промислових підприємств нових (інноваційних) підходів до здійснення господарської діяльності. На наш погляд, нові підходи, полягають у створенні на промислових підприємствах таких передумов, які б дозволяли не тільки «вижити», але й набути конкурентних переваг. Безумовно запорукою підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств є розробка їх стратегії, а особливо інноваційної, яка повинна бути націлена на відновлення та вдосконалення усіх внутрішньогосподарських процесів, а саме: створення власної сировинної бази, налагодження виробництва продукції відповідно сучасних вимог та запитів споживачів на ринку, адаптація до змін організаційно-управлінських процесів, підвищення кваліфікації та вмотивованості працівників, просування продукції на ринок та оптимізація її збуту завдяки сучасним інформаційним технологіям тощо. Саме вирішенню означених питань і присвячено дану наукову статтю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасними авторами, які досліджували питання розробки та впровадження стратегій (інноваційних) на промислових підприємствах є такі: Б.В. Буркинський, В.М. Геєць, С.М. Ілляшенко, С.В. Філіппова, В.І. Захарченко, М.М. Меркулов, А.А. Пересада, Л.І. Федулова, О.І. Лайко, І.А. Топалова тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, деякі питання залишають до цих пір мало вивченими, а саме питання теоретичного дослідження та впровадження стратегії інноваційного розвитку на промислових підприємствах на засадах системно-комплексного підходу.

Формулювання цілей статті. Метою наукової статті є теоретичне підґрунтя формування стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства на засадах системно-комплексного підходу.

Дана мета сформулювала такі завдання:

- дослідити визначення поняття «стратегія»;
- здійснити класифікацію стратегій промислового підприємства на основі їх групування та стадій розвитку підприємства;

- вдосконалити понятійно-категоріальний апарат економіки підприємства шляхом введення поняття «стратегія інноваційного розвитку промислового підприємства»;
- проаналізувати статистичні дані щодо впровадження інновацій на промислових підприємствах;
- сформулювати цілі інноваційної стратегії розвитку промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний розвиток будь якої країни визначається багатьма факторами, але один з важливих це рівень виробництва промислового сектору. Підприємства даного сектору демонструють техніко-технологічний потенціал країни та її регіонів. Саме у процесі виробництва продукції промислових підприємств можливо впровадження новітніх технологій та інновацій.

Важливість інноваційного розвитку промислових підприємств сьогодні вже не оспорить ніхто. Саме у ньому, є той «рятівний човен», який дозволить вийти на новий рівень підприємницької діяльності, забезпечуючи при чому життєздатну стійкість як самого підприємства, так і його продукції. Однак, без розробки виваженої стратегії не можливо досягти високо рівня конкурентоспроможності промислових підприємств. Саме для цього здійснимо контент-аналіз категорії «стратегія» (табл. 1).

Таблиця 1

Контент-аналіз категорії «стратегія»

Автор	Вид стратегії
А. Гриньов [1]	Наступальна та оборонна (захисна, імітаційна, очікувана, без реагування)
В. Санто [2]	Традиційна, опортуністична, імітаційна, оборонна, залежна, наступальна
Г. Твісс [3]	Наступальна, захисна, ліцензійна, проміжна, створення нового ринку, розбійна
Ф. Котлер [4]	Лідера, челенджера, послідовника та фахівця («нішера»)
М. Портер [5]	Лідерство в продукті, лідерство в затратах, фокусування
М. Круглов [6]	Підприємницька, організаційна, трудова
І. Герчікова [7]	Продуктово-ринкова, маркетингу, конкурентна, управління набором галузей, нововведень, капіталовкладень, розвитку, поглинання, закордонного інвестування, орієнтації на розширення експортної діяльності, зовнішньоекономічної експансії
А. Петров [8]	Росту, стабілізації, виживання
А. Градов [9]	Товарна, ціноутворення, взаємодії фірми з ринками виробничих ресурсів, поведіння фірми на ринках грошей і цінних паперів, зниження транзакційних витрат, зовнішньоекономічної діяльності

*Складено автором на основі [1–9]

Дослідивши різні визначення поняття «стратегія», вважаємо, що єдиного погляду серед вчених не існує. У процесі розробки та формування стратегії промислового підприємства постають питання необхідності визначення видів стратегій (груп стратегій), які можливо використати у своїй діяльності. Для цього здійснимо класифікацію стратегій за такими групами (див. табл. 2). Згідно з табл. 2 стає можливим визначитись зі стратегіями, які більш адаптовані для кожного конкретного підприємства. Так, під **стратегією інноваційного розвитку промислового підприємства** будемо розуміти вибір оптимальних напрямів розвитку підприємства на основі системно-комплексного підходу, які є пріоритетними для досягнення стратегічних цілей, реалізації національного вектору імпортозаміщення та впровадження інноваційної стратегії для отримання економічного ефекту для промислового підприємства. Саме системно-комплексний підхід дозволяє вирішувати проблеми підвищення ефективності промислового підприємства та пов'язувати різні цілі і завдання підприємства, а саме: залучення інвестицій, відтворення основних фондів, максимізацію задоволення потреб ринку, дослідження ринку з метою визначення більш конкурентоспроможних товарів. А також завдяки даному підходу стає можливим визначитись із інноваційною стратегією як системою, яка складається із підсистем низького та високого рівня і які взаємодіють з іншими підсистемами оточуючого середовища.

Промислове виробництво в останні десятиріччя демонструє низьку спроможність до здійснення господарської діяльності. Пов'язано це з багатьма факторами як екзогенного, так і ендогенного характеру. Однак, ми вважаємо, що саме промисловість є запорукою відродження країни. Вектором подальшого економічного розвитку безумовно повинно стати імпортозаміщення та нарощування обсягів виробництва власної промислової продукції. Так, проаналізуємо впровадження інновацій на промислових підприємствах за 2017–2019 рр. (див. табл. 3). Дані таблиці 3 свідчать про те, що кількість підприємств, які впроваджували інновацій у 2019, скоротилась на 12 % відносно 2018 р. Кількість впроваджених у виробництво нових технологічних процесів у 2019 р. зросла на 16 % відносно 2018 р., але при цьому кількість упроваджених видів інноваційної продукції знизилась аж на 58 % за даний період. Однак, частка обсягу реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції зросла у 2019 р. на 63 %. Це свідчить про те, що не простежується стабільності у інноваційних процесах на промислових підприємствах, які пов'язані з економічною, політичною та соціальною нестабільністю як в країні, так і світі.

Вирішуючи дані завдання, необхідно є розробка та впровадження стратегії на промисловому підприємстві, яка буде мати інноваційний вектор, причому важливим є впровадження на тільки технологічних інновацій, а й тих, які пов'язані з управлінсько-організаційними питаннями. Тому, впровадження технологічних змін на підприємстві тягне за собою і організаційні зміни (підвищення кваліфікації кадрів, зміна організаційної структури підприємства, вдосконалення збутової політики та політики просування продукції промислового підприємства тощо).

Таблиця 2

Групи класифікації стратегій промислового підприємства

Група стратегій	Вид стратегії	Стадія розвитку стратегії
1. Стратегії концентрованого зростання	Стратегія посилення позиції на ринку. Стратегія розвитку ринку. Стратегія розвитку продукту	Планування; початкова; проникнення;
2. Стратегії інтегрованого зростання	Стратегія вертикальної інтеграції. Стратегія горизонтальної інтеграції	
3. Стратегії розвитку	3.1. Активні стратегії (активно-наступальні, стратегії ринкової ніші). 3.2. Пасивні стратегії (пасивно-наступальна стратегія, захисна стратегія)	прискореного зростання; уповільнення зростання
4. Стратегії стабілізації	Стратегія захисту ринку. Стратегія підтримки виробничого потенціалу. Стратегія модифікації продукції	Ревізія витрат; розробка шляхів стабілізації; пожвавлення
5. Стратегії зростання	Продуктово-ринкова. Стратегія управління набором галузей. Стратегія поглинання. Стратегія маркетингу. Конкурентна стратегія. Стратегія нововведення	Вихід на власні ресурси та сировинну базу; скорочення посередників у ланцюгах постачань; розвиток традиційних товарів та продукції; розвиток традиційного ринку; впровадження нових товарів та продукції; розвиток нових ринків збуту
5.1. Стратегії концентрованого зростання	5.1.1. Стратегія розвитку традиційного товару. 5.1.2. Стратегія розвитку нового товару. 5.1.3. Стратегія розвитку традиційного ринку. 5.1.4. Стратегія розвитку нового ринку	
5.2. Стратегії інтегрованого зростання	5.2.1. Стратегія зворотної інтеграції. 5.2.2. Стратегія інтеграції, що йде вперед. 5.2.3. Стратегія глобалізації	
Стратегія диверсифікованого зростання	Стратегія центрованої диверсифікації. Стратегія однорідної диверсифікації. Технологічна диверсифікація. Стратегія конгломератної диверсифікації. Стратегія горизонтальної диверсифікації	
Стратегії реструктуризації	Стратегія зростання. Стратегія продуктово-ринкової переорієнтації. Стратегія організаційних змін	Обґрунтування необхідності реструктуризації; розробка шляхів реструктуризації; зростання
7. Стратегії скорочення	Стратегія скорочення витрат. Стратегія «Збирання верхків». Стратегія скорочення діяльності. Стратегія ліквідації	– аудит господарської діяльності; – розробка шляхів скорочення діяльності та ліквідації

* Розроблено автором на основі [10, 11]

Таблиця 3

Впровадження інновацій на промислових підприємствах*

Рік	Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість впроваджених у виробництво нових технологічних процесів, одиниць	З них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів	Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг), од.	З них нових видів машин, обладнання	Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, %
2017	14,3	1831	611	2387	751	0,7
2018	15,6	2002	926	3843	920	0,8
2019	13,8	2318	857	2148	760	1,3

*Складено автором на основі [12]

Саме організаційно-управлінські інновації, які супроводжують технологічні, є основою переходу до інформаційно-комунікаційних технологій та цифрової економіки країни, що відповідає пріоритетним напрямкам розвитку України [13].

Підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств України стане можливим за рахунок структурної перебудови промислово-виробничого сектору економіки, а саме на основі розширення внутрішнього попиту на вітчизняні товари та ресурсного забезпечення інноваційної діяльності.

Цілями стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства повинні стати такі [14]:

- максимізація прибутку підприємства та акціонерів;
- максимізація вартості акцій;

- створення можливостей для збільшення обсягів виробництва на основі ринкового попиту та зменшення витрат виробництва продукції;
- збільшення обсягу виробництва на одиницю витрат на інновації;
- збільшення частки ринку;
- розширення діяльності та максимізація господарського результату;
- практичне впровадження інноваційної діяльності;
- забезпечення умов рівноваги індивідуальних ринків.

Вважаємо, що завдання інноваційної стратегії промислового підприємства залежать від поставлених цілей та обраної економічної стратегії (товарної, цінової, взаємодії з ринками виробничих ресурсів, зниження витрат тощо).

Для реалізації даних завдань необхідно сформулювати джерела інвестування, які приймають безпосередню участь у виробничому процесі.

Керівництво промислового підприємства займається не тільки вибором стратегії інноваційного розвитку, але й обов'язково створює можливості для її реалізації. Розробляється інноваційна програма та здійснюється постійний перерозподіл ресурсів, коштів, та персоналу.

Вважаємо, що еталонні стратегії спрямованості різних видів інновацій (продуктових, процесних) слід доповнити інформаційно-комунікаційною складовою, яка безпосередньо і забезпечує їх реалізацію.

Деякі автори вважають, що запорукою розробки ефективної стратегії підприємства є розвиток ключових компетенцій (специфічних навичок та вмінь), якими володіє підприємство. До них можливо віднести технологічне прогнозування, дослідження ринку та запитів споживачів, виникнення нових ідей щодо продуктів та технологій, придбання технологічних ресурсів, ефективна система управління проектами [15]. Це пов'язано з комерціалізацією новітніх розробок, що потребує додаткових активів та підтримуючих технологій. Ми погоджуємося з цією думкою.

Отже, що запорукою не тільки розробки, але й реалізації стратегії інноваційного розвитку є вдосконалення організаційно-управлінської та інформаційно-комунікаційної складової діяльності промислового підприємства, що дозволить у майбутньому вирішити поставлені завдання та отримати економічний ефект від здійснення господарської діяльності.

Висновки. У даній статті проведено контент-аналіз категорії «стратегія» з позиції наукових поглядів різних авторів. Здійснено класифікацію стратегій промислового підприємства, де види стратегій згруповано та визначено стратегії виходячи зі стадій розвитку підприємства. Вдосконалено понятійно-категоріальний апарат економіки підприємства шляхом введення поняття «стратегія інноваційного розвитку промислового підприємства», під яким, у даному дослідженні, розуміють вибір оптимальних напрямів розвитку підприємства на основі системно-комплексного підходу, які є пріоритетними для досягнення стратегічних цілей, реалізації національного вектору імпортозаміщення та впровадження інноваційної стратегії для отримання економічного ефекту для промислового підприємства. Проаналізовано статистичні дані щодо впровадження інновацій на промислових підприємствах та встановлено, що не простежується стабільності у інноваційних процесах на промислових підприємствах, які пов'язані з економічною, політичною та соціальною нестабільністю як в країні, так і світі. Сформовано цілі стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства, реалізація яких залежить від обраної економічної стратегії (товарної, цінової, взаємодії з ринками виробничих ресурсів, зниження витрат) та джерел інвестування.

Реалізацію стратегії інноваційного розвитку вбачаємо у вдосконаленні організаційно-управлінської та інформаційно-комунікаційної складової діяльності промислового підприємства.

Література

1. Гриньов А.В. Стратегія інноваційного розвитку підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / Г. А. Валентинович / Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2004.
2. Санто Б. Инновационная стратегия как средство экономического развития / Санто Б. – М. : ЛБЗ, 2000. – 720 с.
3. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Твисс Б. – М. : Экономика, 1989. – 281 с.
4. Котлер Ф. Основы маркетинга / Котлер Ф. ; [пер. с англ.]. – 2-е европ. изд. – М. : Прогресс, 1998.
5. Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов / Портер М. ; [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2010. – 454 с.
6. Круглов М.И. Стратегическое управление компанией : учебник для ВУЗов / Круглов М.И. – Москва : Русская Деловая Литература, 1998. – 768 с.
7. Герчикова И.Н. Менеджмент : учебник / Герчикова И.Н. – М. : Банки и биржи. Юнити, 1995. – 200 с.
8. Петров А.Н. Процесс реализации стратегии: содержательные аспекты. Теория и методология глобальной энергетической корпорации [Электронный ресурс] / Петров А.Н., Салтыков А.В. – С. 21–30. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/protsess-realizatsii-strategii-soderzhatelnye-aspekty/viewer>
9. Градов А.П. Экономическая стратегия фирмы / [Градов А.П., Глухов В.В., Григорьев Ю.П., Диденко Н.И.]. – СПб : Специальная Литература, 2003. – 960 с.
10. Алексеева Н.И. Класифікація базових стратегій зростання підприємства / Н.И. Алексеева // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2012. – Вип. 3(13). – С. 71–80.
11. Гудзь О.І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація / О.І. Гудзь // Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство. – 2018. – Вип. 18. – С. 346–352.
12. Впровадження інновацій на промислових підприємствах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] : розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/npas/pro>

shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi

14. Захарченко В.І. Інноваційний розвиток регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління : монографія / Захарченко В.І., Топалова І.А. – О. : Бахва, 2017. – 172 с.

15. Мельник Ю.М. Інноваційна стратегія підприємства як джерело його конкурентних переваг / Ю.М. Мельник // Економіка харчової промисловості. – 2015. – Том 7, вип. 4. – С. 67–72.

References

1. Hrynov A.V. Stratehiia innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.06.01 / H. A. Valentynovych / Donetskyi natsionalnyi un-t. – Donetsk, 2004.

2. Santo B. Innovacionnaya strategiya kak sredstvo ekonomicheskogo razvitiya / Santo B. – M. : LBZ, 2000. – 720 s.

3. Tviss B. Upravlenie nauchno-tehnicheskimi novovvedeniyami / Tviss B. – M. : Ekonomika, 1989. – 281 s.

4. Kotler F. Osnovy marketinga / Kotler F. ; [per. s angl.]. – 2-e evrop. izd. – M. : Progress, 1998.

5. Porter M. Konkurentnaya strategiya: metodika analiza otraslej i konkurentov / Porter M. ; [per. s angl.]. – M. : Alpina Biznes Buks, 2010. – 454 s.

6. Kruglov M.I. Strategicheskoe upravlenie kompaniej : uchebnik dlya VUZov / Kruglov M.I. – Moskva : Russkaya Delovaya Literatura, 1998. – 768 s.

7. Gerchikova I.N. Menedzhment : uchebnik / Gerchikova I.N. – M. : Banki i birzhi. Yuniti, 1995. – 200 s.

8. Petrov A.N. Process realizacii strategii: sodержatelnye aspekty. Teoriya i metodologiya globalnoj energeticheskoy korporaciej [Elektronnyj resurs] / Petrov A.N., Saltykov A.V. – S. 21–30. – Rezhim dostupa : <https://cyberleninka.ru/article/n/protsess-realizatsii-strategii-soderzhatelnye-aspekty/viewer>

9. Gradov A.P. Ekonomicheskaya strategiya firmy / [Gradov A.P., Gluhov V.V., Grigorev Yu.P., Didenko N.I.]. – SPb : Specialnaya Literatura, 2003. – 960 c.

10. Aleksieieva N.I. Klasyfikatsiia bazovykh stratehii zrostantia pidpriemstva / N.I. Aleksieieva // Visnyk Skhidnoevropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu. – 2012. – Vyp. 3(13). – S. 71–80.

11. Hudz O.I. Stratehiia rozvytku pidpriemstva: sutnist ta klasyfikatsiia / O.I. Hudz // Mukachivskiy derzhavnyi universytet. Ekonomika i suspilstvo. – 2018. – Vyp. 18. – S. 346–352.

12. Vprovadzhennia innovatsii na promyslovykh pidpriemstvakh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yiyi realizatsii [Elektronnyi resurs] : rozporiadzhennia KMU vid 17.01.2018 r. № 67-r. – Rezhym dostupu : <http://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>

14. Zakharchenko V.I. Innovatsiinyi rozvytok rehionalnogo promyslovoho kompleksu na zasadaakh stratehichnogo upravlinnia : monohrafiia / Zakharchenko V.I., Topalova I.A. – O. : Bakhva, 2017. – 172 s.

15. Melnyk Yu.M. Innovatsiina stratehiia pidpriemstva yak dzherelo yoho konkurentnykh perevah / Yu.M. Melnyk // Ekonomika kharchovoi promyslovosti. – 2015. – Том 7, вып. 4. – С. 67–72.

Надійшла / Paper received: 29.07.2020

Надрукована / Paper Printed : 30.09.2020